

ASPECTE PRIVIND ÎNFIINȚAREA ȘI ACTIVITATEA DESFĂȘURATĂ DE GARDA NAȚIONALĂ A FRONTULUI RENAȘTERII NAȚIONALE ÎN ȚINUTUL MUREȘ

Istoria României prezintă spre analiză și rezolvare probleme care, deși sumar abordate, sunt semnificative pentru evoluția societății românești.

Documentele de arhivă, care stau la baza lucrării de față, oferă, în acest sens, o imagine elocventă despre situația existentă la sfârșitul anului 1938 și implicit despre consecințele ce au decurs din aceasta. De la început trebuie să menționăm că, de fapt, această situație a fost efectul evenimentelor de la începutul anului 1938 care au consacrat noul regim politic. Interzicerea activității partidelor politice la sfârșitul lunii martie a creat terenul propice pentru punerea în aplicare a planurilor pe care regele Carol al II-lea le nutrea încă din 1930¹.

Campania desfășurată de oficialități pe planul ideologic și propagandistic împotriva partidelor politice întărea convingerea că regele nu intenționa să mai admită reînvierea activității de partid din perioada parlamentarismului. Ultimele iluzii privind posibilitatea reluării activității parlamentare s-au manifestat în ajunul zilei de 15 decembrie 1938, când regele a decretat înființarea Frontului Renașterii Naționale². Acest decret cuprindea opt articole. Ultimul stipula regulamentul privind organizarea unei formațiuni paramilitare și anume Garda Națională a Frontului Renașterii Naționale. Conform primelor articole ale regulamentului, erau stabilite atribuțiile Gărzii Naționale, organele de conducere, personalul, bugetul, funcționarea Gărzii, jurământul. De asemenea, erau prevăzute pedepsele și recompensele ce urmau să fie aplicate membrilor care se abăteau de la doctrina Frontului Renașterii Naționale și de la obligațiile ce erau prevăzute în regulament³.

În ce privește organizarea Gărzii Naționale a formațiunii carliste, instrucțiunile privind aplicarea regulamentului dispuneau înființarea formațiunilor în fiecare sat, comună, municipiu⁴. Modelul unităților de infanterie stătea la baza structurii formațiunilor de gardă: echipa, grupa, plutonul, compania, batalionul, regimentul, brigada⁵. Recrutarea membrilor se făcea în mod individual și cu titlu provizoriu, calitatea de membru definitiv fiind obținută după un stagiul de un an de zile, timp în care "membrii erau supuși la diferite probe educative și de încercare a devotamentului față de programul Frontului Renașterii Naționale și al Gărzii Naționale"⁶. Calitatea de membru obținută în urma acestor probe inițiatice, ca să spunem așa, implica anumite condiții. Noul membru avea nevoie de o recomandare din partea unor membri mai vechi ai formațiunii, trebuia să fie știutor de carte, să nu fi suferit condamnări penale, să se supună în total regulamentului, ordinelor și dispozițiilor în legătură cu activitatea Frontului și Gărzii Naționale⁷.

Apartenența oficială a membrilor la Garda Națională era consacrată prin depunerea jurământului într-un cadru festiv, caracteristic de altfel ceremoniilor carliste de orice natură⁸. La ceremonii și activități oficiale membrii purtau uniforme și insigne în funcție de poziția pe care o aveau în cadrul organizației.

¹ Ioan Scurtu, Gheorghe Z. Ioncscu, Eufrosina Popescu, Doina Smârcea, *Istoria României între anii 1918-1944. Culegere de documente*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1982, p.330-331.

² *Ibidem*, p.344.

³ *Monitorul Oficial*, nr.95 din 25 aprilie 1939, p.2580-2582. (În continuare se va cita: *Mon. of.*)

⁴ Arhivele Statului, Filiala Alba Iulia, fond Frontul Renașterii Naționale, dos. nr.2/1939, fila 3; dos. nr.4/1939, fila 57. (În continuare se va cita: Fond F.R.N.).

⁵ *Ibidem*, dos. nr.4/1939, fila 57.

⁶ *Ibidem*, dos. nr.15/1940.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Membrii Gărzii Naționale depuneau următorul jurământ: "Jur credință regelui meu, Carol al II-lea./Jur dragoste și jertfă țării și neamului românesc./Jur ascultare și supunere Gărzii Naționale./ Așa să-mi ajute Dumnezeu".

Ca și membrii Frontului, gardiștii erau obligați să cunoască și să practice salutul ferenist, care avea la origini vechiul salut roman⁹.

Pentru a contracara activitatea clandestină a Gărzii de Fier, Ministerul Propagandei s-a preocupat de încadrarea foștilor membri legionari în Gărzile Naționale. În acest sens, în Alba Julia, intelectualii fostei Mișcări Legionare urmau să susțină, în cadrul unor adunări, conferințe al căror subiect trebuia să corespundă propagandei. Celelalte categorii socio-profesionale erau obligate să participe și să contribuie la reușita tuturor manifestărilor Frontului Renașterii Naționale și ale Gărzii Naționale¹⁰.

Garda Națională dispunea de un Comandament General care era numit prin decret regal pe termen de doi ani. În fruntea acestui Comandament a fost numit generalul, în retragere, Petre Georgescu, fost comandant de divizie, care era asistat de un Stat Major și de comandanții din ținuturi¹¹.

În Ținutul Mureș comandantul Gărzii Naționale a fost numit colonelul în rezervă Victor Domșa¹². Acesta la rândul său era ajutat de comandanții de Gardă din județele, plasele și comunele ținutului. Respectivii comandanți erau oameni cu o anumită formație intelectuală și aparținuseră înainte de 1938, din punct de vedere politic, celor mai diverse grupări și partide politice. De pildă, comandantul Gărzii Naționale din plasa Abrud fusese secretar al Partidului Poporului, organizația din Alba Iulia¹³, comandantul Gărzii din plasa Ocna Mureș - membru al Frontului Românesc (Al. Vaida Voevod)¹⁴, comandantul Gărzii Naționale din plasa Teiuș - membru al Partidului Național Liberal¹⁵, secretarul Gărzii Naționale din plasa Aiud - membru al Partidului Liberal¹⁶.

Presa Ținutului Mureș, respectiv ziare ca *Informatorul Albei*¹⁷, *Gazeta Mediașului*¹⁸, *Vocea Târnavelor*¹⁹, erau chemate să servească acțiunilor de propagare și consolidare a planurilor carliste. În paginile sale *Gazeta Mediașului*, de pildă, își informa cititorii despre binefacerile regimului sau bunele intenții ale celor care se credeau salvatorii națiunii: "Prin restabilirea echilibrului dintre națiune și stat urmărită de Frontul Renașterii Naționale se realizează revoluția națională care a pornit din revoluția regală. Gărzile Naționale sunt o mare necesitate, ele înseamnă ultima fază de organizare a statului autoritar"²⁰.

Campania propagandistică în jurul noii instituții a monopolizat nu numai presa ci și radioul, manifestațiile culturale, întrunirile publice²¹. Totodată, o posibilitate foarte eficace de propagandă trebuia să fie aceea a marșurilor în uniformă, invocându-se marea plăcere a românilor de a purta uniforme²². Cu toate acestea, au fost cazuri când, cu toată propaganda, efectele nu au fost cele scontate. "În rândul populației - ne spune o dare de seamă privind activitatea Gărzii Naționale din plasa Teiuș din luna noiembrie 1939 - nu se observă prea mare însuflețire pentru Garda Națională. În comuna Teiuș după ce s-a comunicat prin batere de tobă că se primesc noi membri, numai șapte s-au prezentat, deci a trebuit să se dea ordin membrilor înscriși să mai caute și alții, vorbind cu fiecare în parte pentru a-l convinge să intre. Se observă că fiecare caută un profit din intrarea în Gardă, îndeosebi să fie scutiți de concentrare

⁹ Fond F.R.N., dos. privind "Instrucțiunile referitoare la desfășurarea programului", Garda Națională, Ținutul Someș.

¹⁰ Ibidem, dos. nr.2/1939, fila 29,70.

¹¹ Ibidem, dos. nr.15/1940.

¹² *Mon. of.*, nr.95 din 25 aprilie 1939, p.2582.

¹³ Fond F.R.N., dos. nr.8/1939.

¹⁴ *Ibidem*, dos. nr.9/1939.

¹⁵ Ibidem, dos. nr.11/1939.

¹⁶ Ibidem, dos. nr.7/1939.

¹⁷ *Informatorul Albei*, an 1939-1940, *passim*.

¹⁸ *Gazeta Mediașului*, an 1939-1938, *passim*.

¹⁹ *Vocea Târnavelor*, an 1940, *passim*.

²⁰ *Gazeta Mediașului*, nr.2 din 15 ianuarie 1939.

²¹ Fond F.R.N., dos. nr.4/1940, fila 78.

²² Ibidem, dos. nr.4/1939, fila 41.

sau să primească uniforme²³. Desigur că au existat și alte motive care îngreunau recrutarea membrilor, mai ales în rândul intelectualilor care nu puteau să nu constate formalismul organizației. În acest sens în municipiul Alba Iulia, constituirea Gărzii Naționale a Frontului Renașterii Naționale a întâmpinat greutăți deoarece "cei mai mulți intelectuali și meseriași care nu fac parte din elementele armatei - mărturisea Filip Iosiv, comandantul Gărzii Naționale a F.R.N. din Alba Iulia - nu se înscriu în gardă din motivul că existența Gărzii Naționale n-ar fi de lungă durată și că nu le convine să se prezinte la instrucție și convocări. Propunem ca toți indivizii care nu fac parte din elementele armatei să fie obligați, respectiv constrânși a se înscrie în Garda Națională"²⁴.

Potrivit Regulamentului, noua organizație avea menirea de a fi corpul de ordine al partidului unic, având funcții în domeniul siguranței, ordinii publice, autoapărării²⁵. Prin urmare, la nivel local, respectiv în Ținutul Mureș această cerință a fost percepută, cel puțin teoretic, așa cum o doreau autoritățile centrale. În realitate însă, o seamă de factori au împiedicat exercitarea de facto a acestor funcții. Astfel, în multe din comunele și plasele Ținutului Mureș, deși au existat acele formațiuni de gardă prevăzute de regulament, și anume formațiunile de pace și cele de război, ele nu au fost eficiente pe măsura pretențiilor²⁶. Aceasta, pentru că membrii erau de cele mai multe ori recrutați dintre cadre militare care datorită vârstei înaintate sau unor infirmități nu mai puteau activa efectiv în armată²⁷.

Instrucțiunile prevedeau și apelul la elementele tinere, dar proporția era de opt bătrâni la trei tineri (aceasta se datora mobilizării pe front a tinerilor încă din primăvara anului 1939).

Un aspect relevant este și acela al metodelor de instrucție²⁸. Dacă instrucția teoretică, ce se referea la dobândirea de către membrii gărzilor a unor cunoștințe politice, civice, etice, patriotice, putea fi însușită de majoritatea membrilor, nu același lucru se poate spune despre instrucția practică, de educație fizică și sport, scopul declarat fiind acela de "a ști să se lupte și să doboare un adversar"²⁹. Pentru a atinge acest scop, membrii Gărzii Naționale trebuiau să execute în fiecare duminică și zile de sărbătoare, un antrenament special care consta din diferite exerciții fizice: box, lupta corp la corp, jiu-jitzu și altele³⁰. Întrebarea pe care ne-o punem, este dacă toate acestea puteau fi realizate de către toți membrii gărzilor. În acest sens s-a constatat existența unor cereri de retragere din registrele Gărzii Naționale din câteva plase ale județului Alba, motivul invocat fiind acela al neputinței de a face față cerințelor și îndatoririlor ce reveneau unui membru gardist. De pildă: Duca Miron³¹, Adam Drâmbărean³², Ion Roșu din Alba Iulia³³ și alții.

Având pretenția de a fi un organ al siguranței statului și de apărare a ordinii publice, Garda Națională a dispus și de un aparat informativ susținut și organizat de Comandamentul Gărzii Naționale, Serviciul Propagandei și Informației³⁴.

Astfel, există în fondul arhivistic ce aparținuse Comandamentului din județul Alba, directive și circulare privind activitatea în "domeniul informațiilor"³⁵. Aceste informații erau, conform "Planului de culegere a informațiilor" stabilit de Serviciul de Informații, *de ordin politic*, urmărindu-se opiniile și

23 Ibidem, dos. nr.11/1939.

24 Ibidem, dos. nr.2/1939.

25 Ibidem, dos. nr.4/1939, filele 33-35.

26 Ibidem, dos. nr.2/1939, filele 7;61.

27 Ibidem, fila 7; dos. nr.8/1039.

28 Ibidem, dos. nr.4/1939, filele 9-11.

29 Ibidem, dos. nr.2/1939, fila 57; dos. nr.4/1939, fila 11.

30 Ibidem.

31 Ibidem, dos. nr.6/1940, fila 11.

32 Ibidem, fila 26.

33 Ibidem, fila 27.

34 Ibidem, dos. nr.1/1939; dos. nr.2/1939, filele 1;32.

35 Ibidem, dos. nr.2/1939; dos. nr.4;7/1939.

atitudinea populației românești și a celei minoritare față de regimul și ideologia Frontului Renașterii Naționale; *de ordin social*; *de ordin religios*, urmărindu-se acțiunile de prozelitism și de "minare a religiei" (de către cine și în ce împrejurări se produceau aceste acțiuni); *de ordin administrativ*, prin care se urmărea comportamentul celor ce compuneau aparatul administrativ, informații diverse privind prezența străinilor în anumite regiuni, acțiunile iredentiste sau de spionaj³⁶. Totodată, se prevedea ca aceste informații să fie culese de "informatori de aleasă pregătire intelectuală de cea mai perfectă bună credință și de o recunoscută discrețiune"³⁷. Pentru o "discrețiune" la fel de perfectă se preciza că rapoartele informative trebuiau trimise în plicuri sigilate care să nu poarte decât adresa Serviciului de Informații din București³⁸.

În anul 1940, când situația politică internă și internațională a devenit precară, când România a suferit grave pierderi teritoriale, notele și rapoartele informau pe larg despre activitatea desfășurată și manifestările maghiarilor, sașilor, secuilor și evreilor din fiecare plasă și comună, despre nemulțumirile existente în rândul populației, despre starea de spirit a populației³⁹.

Într-un buletin informativ din luna august 1940, întocmit de Comandamentul Gărzii Partidului Națiunii a municipiului Alba Iulia, se scria: "starea de spirit a populației este îndoliată în urma zguduitorului eveniment cauzat de cedarea unei mari părți a Ardealului, ungarilor, exprimându-se prin manifeste deschise și aproape chiar violente. Între unguri spiritul iredentist se observă acum mai aprins ca niciodată"⁴⁰.

Un alt domeniu care se dorea ca Garda să-și înfăptuiască "opera de salvare" a națiunii, a fost acela al moralei, cu atât mai mult cu cât membrului Gărzii Naționale i se cerea să fie un erou al intransigenței morale⁴¹. Fiind o organizație menită, în primul rând, să propage în toate straturile sociale politica Frontului Renașterii Naționale, Garda Națională avea obligația de a transpune în practică înalte precepte morale atribuite regelui. Prin urmare, în numeroase conferințe la radio, diverși oameni politici ai regimului propuneau tot felul de proiecte și planuri de acțiune având ca scop "regenerarea morală a vieții publice"⁴². Pentru aceasta, autorităților gardiste locale li se pretindea să acționeze cu tact asupra celor mai sensibile resorturi psihologice umane. Astfel, în programul de activitate pe anul 1940 al Gărzii Naționale⁴³, se preciza că atunci când se efectuau vizite în gospodăriile țărănești, comandantii trebuiau să explice importanța tuturor elementelor ce contribuie atât la culturalizarea cât și la ridicarea la un nivel mai bun al vieții păturii țărănești, (de pildă, comandantii trebuiau să achiziționeze diverse cărți, ziare și reviste, să arate țăranilor atunci când le vizita gospodăria necesitatea latrinelor și să găsească soluția în privința materialului din care se puteau face, să vorbească gospodinelor despre aerisirea încăperilor mai ales iarna, despre necesitatea fierberii rufelor și a unei băi săptămânale pentru toți membri familiei, să guste din mâncarea lor și să dea sfaturi în legătură cu alimentația copiilor, să atragă atenția asupra tuturor neorânduielelor din gospodărie).

Răspunzând cererilor emise de Comandamentul general al Gărzii Naționale, în Ținutul Mureș și cu deosebire în județul Alba, comandamentele gărzilor din plasele județului au întocmit planuri de instrucție corespunzătoare fiecărei luni a anului 1939 și 1940, care cuprindeau printre alte teme și pe aceea a educației morale, în scopul de a dobândi cunoștințe necesare "pentru a duce o viață corectă"⁴⁴.

Alte puncte considerate la fel de importante, în jurul cărora s-a conceput programul Gărzii

³⁶ Ibidem, dos. nr.2/1939, filele 43-45.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem, dos. nr.7;8;10;11;13/1939.

⁴⁰ Ibidem, dos. nr.9;10;11;13/1940.

⁴¹ Ibidem, dos. nr.3/1940.

⁴² Ibidem, dos. nr.4/1939; dos. nr.3/1940.

⁴³ Ibidem, dos. nr.3/1940.

⁴⁴ Ibidem, dos. nr.4/1939.

Naționale au fost și cele privind respectul familiei ca celulă socială, pe care ideologiile fereniști o priveau ca pe un element al păstrării și transmiterii caracterului etnic românesc, apoi cinstirea muncii redusă de fapt la activitatea asociației "Muncă și voce bună"⁴⁵.

Desigur, nu pot fi negate acțiunile de caritate întreprinse de membrii Gărzilor Naționale locale, destinate ajutorării familiilor sărace și a celor concentrați pe front⁴⁶.

În Ținutul Mureș, Gărzile Naționale s-au preocupat în mod deosebit de colectarea unor fonduri pentru înzestrarea armatei. Garda Națională din plasa Teiuș, a organizat în fiecare comună petreceri pentru colectarea unor asemenea fonduri⁴⁷. De asemenea, în plasa Zlatna au fost "aranjate" serate dansante în urma cărora se încasau sume de bani (8000-10.000 lei), oferite înzestrării armatei și ajutorării familiilor celor concentrați. La fel în plasa Aiud⁴⁸.

În anul 1940, când intrarea României în război părea iminentă, eforturile depuse pentru înzestrarea armatei s-au intensificat⁴⁹. Pe același plan au stat și încercările de ajutorare a refugiaților din Basarabia și Bucovina. La 19 iulie 1940, a avut loc la Alba Iulia în cabinetul prefectului o ședință a Consiliului județean pentru ajutorarea refugiaților⁵⁰, la 22 iulie a fost înființată Comisia Locală pentru ajutorarea refugiaților⁵¹, iar la începutul lunii august 1940, ca urmare a Deciziei nr. 20 din 8 august 1940 privind încadrarea provizorie a comandanților de ținut, județ și municipiu din teritoriile ocupate de U.R.S.S., maiorul Ionescu Alexandru - fostul comandant al Gărzii Naționale a Partidului Națiunii din județul Cahul - a fost numit ajutor de comandant la Garda din Ținutul Mureș⁵². Conform regulamentului, Garda Națională urma să exercite și funcții în domeniul religiei, prin intermediul căreia autoritățile scontau să obțină rezultatele dorite în materie de propagandă ferenistă.

Informațiile care ne-au parvenit din documente sunt destul de grave, dacă ar fi să credem că religiozitatea populației românești, și cu deosebire a celei de la sate, își pierduse pulsul de odinioară, prin dezinteresul arătat față de biserică. Prin urmare, spun documentele: "Tinerii nu mai bat drumul bisericii; Cununia creștină, amânată cu anii, a făcut din concubinaj o stare obișnuită, normală. Stranele rămân goale. Preoții și-au pierdut vaza înaintea păstoritorilor lor"⁵³. Credem totuși, că o instituție cu caracter militar și care nu avea pregătirea teoretică, chiar, suficientă pentru a interveni într-un astfel de domeniu, nu poate oferi un grad mare de credibilitate concluziilor sale pe tărâm religios. (Aceleași documente ne informează, de pildă, că în orașul Aiud aveau loc predici la biserica ortodoxă, aceasta dispunând și de un cor numit al "Renașterii")⁵⁴. Aceeași situație s-a constatat și în comuna Vințu de Jos.

La 8 septembrie 1940, rezidentul regal Dănilă Papp aducea la cunoștința tuturor comandanților de Gardă Națională din Ținutul Mureș, ordinul președenției Consiliului de Miniștri nr.280 din 7 septembrie 1940 conform căruia "Din ordinul domnului general Ion Antonescu, conducătorul statului, Gărzile Partidului Națiunii sunt desființate"⁵⁵.

*

Împrejurările politice interne și internaționale au pus capăt brusc și violent regimului autoritar al lui Carol al II-lea. Instituțiile și organisme ale acestui regim nu au avut timpul necesar pentru a se

45 Ibidem.

46 Ibidem, dos. nr.12/1939.

47 Ibidem, dos. nr.1/1939.

48 Ibidem, dos. nr.12/1940, fila 46.

49 Ibidem, dos. nr.8/1940, fila 3; dos. nr.12/1940.

50 Ibidem, dos. nr.4/1940, fila 72.

51 Ibidem, dos. nr.6/1940, fila 26.

52 Ibidem, fila 44.

53 Ibidem, dos. nr.3/1940.

54 Ibidem, dos. nr.12/1940, filele 38-39.

55 Ibidem, dos. nr.6/1940, fila 70.

sedimenta. De aceea, este greu de intuit astăzi ce viitor ar fi avut ele în condiții mai prielnice. Se poate spune însă că funcționarea acestora a fost subminată de cauze intrinsece, de o birocrație și un formalism excesiv.

CRISTINA MÂNEA
Universitatea "1 Decembrie 1918"
Alba Iulia

**SOME ASPECTS REGARDING THE FOUNDATION
AND THE ACTIVITY OF THE NATIONAL GUARD OF
THE NATIONAL RENAISSANCE FRONT IN THE MUREȘ REGION**

SUMMARY

The archive documents by which the author has written the present paper, give an eloquent picture of the situation created at the end of 1938, when king Carol IInd gave the decree regarding the foundation of the National Renaissance Front on December 15th. This decree consisted of eight articles, the last one stipulating the rule regarding the organization of a paramilitary unit namely: the National Guard of the National Renaissance Front, which functions within security, public order, self-defence, morals and religion.

According to its basic doctrine, the new body was meant to ensure, by the particular means of an institution maintaining order, the policy promoted by the National Renaissance Front. At the same time, according to official statements, it had the mission to strengthen the regime instored by king Carol IInd and to establish new social and political order.

In the Mureș Region, and especially in the Alba district, the rule was applied and kept with consequence and persevarance (theoretically, at least). But in fact - and as a conclusion of the archive research - the National Guards of the National Renaissance Front (and from June 22nd 1940 on, the National Guards of the Nation Party) that were organized in the Alba district had the feature of improvisation, lacking in solid staff and material basis.